

Scholen in Laak in het begin van de twintigste eeuw

Een eeuw geleden ontwierpen J.J. Brandes (1884 -1955) en D.C. van der Zwart (1882-1960) drie schoolgebouwen in de stijl van de Nieuwe Haagse school in Spoorwijk en de Molenwijk. Eén daarvan, de school in de Ketelstraat, bestaat nog. De andere twee zijn afgebroken.

Tussen 1900 en 1925 groeide de Haagse bevolking van 207.000 naar 400.000 mensen. Voor al deze inwoners moesten woningen gebouwd worden. Ook veel bewoners van het centrum van de stad en van Scheveningen hadden nieuwe woningen nodig. Zij woonden vaak in erbarmelijke omstandigheden. Daarom gaf het gemeentebestuur Berlage de opdracht een uitbreidingsplan te maken onder andere voor wat wij nu kennen als Laakkwartier en Spoorwijk. Het plan werd in 1911 goedgekeurd.

Voor de aanleg van de Molenwijk (Laak-Noord) kocht de gemeente grote stukken grond in de Noordpolder. Tussen 1915 en 1921 werden daar straten aangelegd in het gebied tussen Noordpolderkade, Trekvliet, Laakkade en de Ketelstraat. Vanaf 1916 begon de gemeente daar met het bouwen van eenvoudige woningwetwoningen. De laatste werden in 1922 gereed gemaakt.

De gemeenteraad besloot in 1918 tot onteigening over te gaan van een stuk grond dat wij nu kennen als Spoorwijk. Ook in Spoorwijk kwamen voornamelijk gemeentewoningen. De wijk werd gebouwd tussen 1920 en 1930. Gemeente-architecten pasten het plan van Berlage aan om meer huizen te kunnen realiseren.

Voor de kinderen van de bewoners van de Molenwijk en Spoorwijk waren scholen nodig. Hoge ambtenaren van de dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting verwachtten in september 1920 dat er in de komende jaren voor bijna 7000 leerlingen 232 lokalen beschikbaar moesten zijn. Daarvan waren er 70 gerealiseerd of in aanbouw. Er moesten dus nog 162 lokalen bij komen, die in scholengroepen gebouwd zouden worden. Daarover overlegden ze enkele maanden later met vertegenwoordigers van de rooms katholieke kerk. De eerste openbare school in de Molenwijk werd in 1921 ontworpen door D.C. van der Zwart, hoofdarchitect-afdelingschef van de dienst Gemeentewerken en stond in de Elboogstraat. De architect Co Brandes kreeg de opdracht een ontwerp te maken voor een school in de Beetsstraat. Op basis van dat ontwerp zouden er scholen worden gebouwd in de Ketelstraat en in de Busken Huetstraat. De school in de Busken Huetstraat zou een tweede verdieping krijgen om er een industrijschool in te vestigen. Voor deze scholen moest door D.C. van

der Zwart een “veel eenvoudiger variant [worden] gemaakt op het ontwerp Brandes”. Bovendien moesten op alle verdiepingen evenveel lokalen worden gepland om verschillende scholen te kunnen huisvesten. In februari 1924 kreeg de dienst Gemeentewerken toestemming de school aan de Ketelstraat in eigen beheer te bouwen. Volgens het jaarverslag van de gemeente was de school al in juni gereed. Dat was eerder dan de school in de Beetsstraat. Mede door stakingen was de bouw van die school vertraagd en in het voorjaar van 1925 gereed. De school aan de Busken Huetstraat werd in fases in gebruik genomen. In het voorjaar van 1926 konden de eerste drie lokalen betrokken worden. Gemeentewerken moest er wel voor zorgen dat de kinderen ook bij regenachtig weer de school konden bereiken. Een jaar later was ook die school gereed.

In de eerste jaren deelden de openbare scholen de gebouwen met protestants christelijke of rooms katholieke scholen. Dat ging niet altijd in pais en vree. Kort na de oplevering van de school in de Beetsstraat wilde het hoofd van de gereformeerde school dat er een afscheiding op het schoolplein kwam om te voorkomen dat kinderen van de openbare school op zijn gedeelte kwamen. Desondanks bleef deze bijzondere school lange tijd in hetzelfde gebouw gehuisvest. De bijzondere scholen in de Busken Huetstraat en de Ketelstraat verhuisden al na enkele jaren. De lagere scholen in die gebouwen waren daarna alleen openbaar. In de extra verdieping in de school aan de Busken Huetstraat kwam geen industrijschool. Wel kwam er in 1938 een protestants christelijke ulo, die pas in de jaren zestig vertrok. De leerlingen gingen daarna naar de mavo afdeling van het christelijk lyceum in Rijswijk. In de Ketelstraat was er in de jaren dertig ook enige tijd een afdeling van een ulo. In de loop der tijd vestigden zich ook kleuterscholen in de gebouwen. In 1985 fuseerden de kleuterscholen met de lagere scholen tot basisscholen. Omdat de huizen in de Molenwijk en Spoorwijk eenvoudig



School Ketelstraat, Haags Gemeentearchief, maker onbekend, 1928. Met dank aan Gordion Cultureel Advies

en klein waren, voldeden ze in de jaren tachtig niet meer. Daarom vond er stadsvernieuwing plaats, eerst in de Molenwijk en later in Spoorwijk. In diezelfde tijd stelde ook het onderwijs andere eisen aan schoolgebouwen. De gebouwen raakten verouderd. In de jaren negentig werden de scholen in de Beetsstraat en de Busken Huetstraat gesloopt. 'De Spoorzoeker' in de Busken Huetstraat kreeg op dezelfde plaats een nieuwe school, de school in de Beetsstraat niet. De school in de Ketelstraat met de naam 'de Kameleon' kreeg verderop in de straat een nieuw modern gebouw. Het was de bedoeling dat de oude school plaats zou maken voor woningen. De projectontwikkelaar, die de huizen zou gaan bouwen, ging echter

in 2010 failliet. In het gebouw werd op de eerste verdieping kantoorruimte verhuurd en op de begane grond werden buurtactiviteiten georganiseerd. In 2013 dreigde opnieuw sloop. Er werd besloten onderzoek te laten doen naar de geschiedenis, de architectuur en de kwaliteit van het gebouw. Op basis van dat onderzoek en dankzij de steun van de buurt, leden van de Werkgroep Levende Historie en het Monumentenplatform besloot de gemeenteraad tot behoud van het gebouw.

Marijke Bruggeman

Werkgroep Levende Historie

levendehistorie@vriendenvandenhaag.nl



De Evert van Uitert-bibliotheek

In Museum West, in de voormalige Amerikaanse ambassade te Den Haag, is de unieke privébibliotheek van Evert van Uitert ondergebracht, de vermaarde Van Gogh-kenner en hoogleraar moderne kunst van de Universiteit van Amsterdam. Hij is in 2021 overleden, maar had kort voor zijn dood ingestemd met de verhuizing van zijn collectie vanuit Amsterdam. Elke bezoeker van Museum West kan ter plekke komen grasduinen in deze unieke collectie kunstboeken en literatuur.

Claudine Chavannes-Mazel, gepensioneerd hoogleraar middeleeuwse kunst van de Universiteit van Amsterdam, wijst op het fotoportret van haar voormalige levenspartner Evert. "Hij was aan veel Van Gogh-projecten in Nederland verbonden", zegt ze. Bijvoorbeeld de eerste grote publicatie over de collectie van het Van Gogh Museum in 1987 en de grote Van Gogh-tentoonstelling in 1990. Hij volgt ons met zijn ogen vanuit zijn lijstje op de bibliotheekplank, als we langs zijn rijke collectie kunstboeken en andere literatuur lopen. We bevinden ons op een passende plek voor zijn bibliofiele nalatenschap want 'West' is een museum voor eigentijdse, vernieuwende kunst én Van Gogh leefde - verdeeld over twee periodes - bijna zes jaar in Den Haag. Na Van Goghs dood organiseerde de Haagse Kunstkring in het voormalige café Riche, bij de ingang van de Haagse winkelpassage, de eerste grote Nederlandse Van Gogh-tentoonstelling. Een vooruitstrevende actie in 1892, want Van Gogh was in Nederland óf onbekend óf controversieel. Op verzoek van Chavannes-Mazel speelde Menno Doornbos, die in het gebouw van Museum West gevestigd is met zijn kunstadvies-bedrijf *m d d arts* een bemiddelende rol bij de verhuizing van de boeken naar Den Haag. Doornbos heeft een nieuwe manier van ontsluiten van de collectie bedacht. Hij vroeg de Haagse architect Eric Vreedenburgh in maart

2023 om "in het hoofd van Evert te duiken" en 26 boeken uit de collectie te selecteren voor een publieke voordracht in de aula van Museum West. De opname van de bijeenkomst is te bekijken op: <https://vimeo.com/814640423>; deze sluit af met een spectaculaire uitvoering van Kurt Schwitters dadaïstische 'Ursonate'.

Als tweede in deze reeks boekpresentaties zal schrijver Rashid Novaire optreden (datum nog onbekend). Daarnaast is er een plan om aan bezoekers van Museum West de mogelijkheid te bieden om een boek uit de bibliotheek te lezen en de inhoud te bespreken met een van de 25 promovendi die Evert van Uitert tijdens zijn hoogleraarschap heeft begeleid, waaronder bijvoorbeeld Louis van Tilborgh, conservator schilderijen van het Van Gogh-museum.

Claudine pakt een boek uit de kast: 'Born under Saturn. The character and conduct of artists'. Kunstenaars zijn een bepaald type mensen, betogen de schrijvers Rudolf en Margot Wittkower. De titel refereert volgens Claudine aan Aristoteles die betoogde dat je sterrenbeeld bepaalt of je een goed kunstenaar bent of niet. Maar Evert van Uitert dacht daar anders over. Zijn visie ligt verborgen in dertig meter boekenkast met werken over kunsttheorie en kunstgeschiedenis, tentoonstellingscatalogi, kunstenaarsbiografieën en over de Nederlandse, Duitse en Franse literatuur. Hij legde zijn ideeën vast in onder andere de veertig publicaties die 'bibliothecaris', kunstenaar en ex-uitgever Anthony Blokdijk op een aparte plank bijeen heeft gezet. In Van Uiterts oratie uit 1984 valt te lezen dat kunst geen religie is, maar mensenwerk, onderhevig aan sociale en economische processen, dat door relativiserende historici in beeld gebracht moet worden.

Claudine geeft aan: "Het is belangrijk dat de zeventuizend boeken bij elkaar staan. Je kunt als het ware een blik in het hoofd van Evert werpen. Het is een fijne plek, je kunt hier

gewoon met je Museumkaart naar binnen lopen en een boek uit zijn collectie lezen. We willen mensen graag stimuleren dat ook te doen. Het leuke is, je zoekt hier geen specifieke boeken, maar komt grasduinen en vindt dan boeken die je nog niet eerder hebt gezien.”

Het moet gezegd, het is een duizelingwekkende hoeveelheid kunstboeken die hier bijeen staat, een snoepdoos voor de student kunstgeschiedenis, onderzoeker, journalist of geïnteresseerde kunstboekenlezer. Er staan kwart, halve of hele meters boeken over b.v. Rodin, Hockney, Kandinsky, Kurt Schwitters en Van Gogh, maar je kunt er ook de boeken vinden die ‘veellezer’ Van Gogh zelf las, ook nog eens in de drukken die eind 19e eeuw verschenen.

Het heeft iets aantrekkelijks en ook vanzelfsprekends om een collectie boeken van een belangrijke geleerde in zijn geheel bij elkaar te houden. Ze hielpen Van Uitert om de man te worden die ervoor zorgde dat kunsthistorici voortaan anders over kunstenaars zouden schrijven. Op 26 juli 2021, twee maanden na Everts dood, schreef Noor Hellman daarover in Trouw:

“Evert promoveerde in 1983 met een baanbrekend proefschrift over Van Gogh dat stof deed opwaaien. Anders dan destijds gebruikelijk was, besteedde hij aandacht aan de ontwikkeling van het kunstenaarschap en het artistieke proces. Hij plaatste de schilder in zijn tijd, kroop als het ware in diens

huid en keek naar wat hem had gevormd. Die nieuwe benadering werd later gemeengoed onder kunsthistorici en was ook het uitgangspunt van een grote overzichtstentoonstelling in het Van Gogh Museum in 1990.”

Context was alles voor Evert. Zijn bibliotheek, met Museumkaart te bezoeken aan het Lange Voorhout in Den Haag, hielp hem die context te formuleren. Wat de toekomst van de boekencollectie zal zijn, is ongewis. Gaan Museum West en de Evert van Uitert-bibliotheek plaats maken voor het nieuwe Escher Museum? De gemeente Den Haag twijfelt of het financieel haalbaar is. Voorlopig blijf de collectie nog op zijn plek.

De Haagse Kunstjongens,

Frank Hendriks Werkgroep Activiteiten

excursies@vriendenvandenhaag.nl

en [Gerard van der Bijl](#), Vriend van Den Haag

Bezoekadres Evert van Uitert-bibliotheek:
Museum West, Lange Voorhout 102, Den Haag
www.westdenhaag.nl

- advertenties -



Een blijvende glimlach

Wij maken uw oude foto's, dia's als nieuw. Zelfs hele fotoalbums kunnen wij voor u opfrissen. Uw dierbare foto's, dia's, negatieven en fotoalbums verouderen, verkleuren, hebben krassen of zijn anderszins beschadigd. Quatalis Scan Services, het bedrijf van vriend John Duurkoop, maakt alles weer bijtop in orde. Zowel print als digitaal. Zo kunnen uw herinneringen nog lang voortleven en zijn ze digitaal beschikbaar voor uw naaste omgeving. Wij bezorgen u allen graag die glimlach.

Voor een overzicht van alle mogelijkheden en prijzen verwijzen wij u graag naar onze website
www.quatalis.com of scan de QR code

Quatalis Scan Services
Duisvallei 64
2553 AB
Den Haag
T: 070-2136429
M: 0615822265
E: info@quatalis.com
KVK: 81314478

Quatalis
Digitize Memories



STADS
HERSTEL  DEN HAAG

GEZOCHT!

FOTO'S/INFORMATIE
OVER ONZE PANDEN
IN DEN HAAG

ZIE ONZE COLLECTIE
OP ONZE WEBSITE:

WWW.STADSHERSTELDENHAAG.NL

Wij zijn momenteel bezig met cultuurhistorische onderzoeken naar onze panden.

Om dit verleden verder tot leven te brengen, zijn we op zoek naar historische foto's en waardevolle informatie over deze panden en de voormalige bewoners.

Bent u in het bezit van zulke kostbare herinneringen en wilt u deze met ons delen?

U zou ons er ontzettend blij mee maken!

U kunt ze eenvoudig mailen naar:
info@stadshersteldenhaag.nl

Uw bijdrage brengt de geschiedenis van onze panden meer tot leven. Dank u wel!

